

ALEKSANDRA KRUK¹Uniwersytet Zielonogórski
ORCID: 0000-0002-7545-941X

DOI : 10.14746/rie.2024.18.15

Wolna Partia Demokratyczna w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku

Wprowadzenie

Niemieccy liberałowie od 1979 roku wysuwali kandydatów w wyborach do Parlamentu Europejskiego, podkreślając w swoich programach znaczenie integracji europejskiej, demokracji, postępu oraz społeczeństwa obywatelskiego. Theodor Heuss i Hans-Dietrich Genscher uczynili politykę europejską fundamentem programowym ugrupowania, umożliwiającym dążenie do dobrobytu i zjednoczenia Niemiec. Politycy wysuwali na pierwszy plan, że polityka europejska jest fundamentem ich programu oraz dążą do umacniania pokoju, wspólnoty i poczucia wspólnej odpowiedzialności za przyszłość kontynentu. Widzieli sens we wzmacnianiu europejskich instytucji i budowaniu do nich zaufania. Christian Lindner w wywiadzie rzecze z H.-D. Genscherem podkreślał, że liberałom jest bliskie hasło Thomasa Manna o kreowaniu „europejskich Niemiec” zamiast „niemieckiej Europy” (Genscher, Lindner, 2013, s. 73). W artykule analizowano dyskurs programowy Wolnej Demokratycznej w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku oraz przebieg kampanii wyborczej tego ugrupowania. W badaniach tożsamości programowej FDP stwierdzono, że pomimo wzrostu w społeczeństwie niemieckim tendencji krytycznych wobec głównych celów programowych FDP, tj. wolnego rynku, poparcia dla Euro, federalizacji Unii Europejskiej, liberałowie pozostali wierni swoim poglądom, które zaprezentowali w programie wyborczym oraz w kampanii wyborczej. W artykule szukano odpowiedzi na pytania: Jak tożsamość programowa ugrupowania wpłynęła na retorykę FDP w kampanii wyborczej? Z jakimi priorytetami liderzy kampanii wyborczej ubiegali się o głosy wyborców? Jaki rezultat odniosła FDP w wyborach w 2024 roku? Wykorzystano analizę badania treści programów i manifestów politycznych oraz analizę systemową, pozwalającą zlokalizować miejsce niemieckich liberałów w niemieckim i europejskim systemie partyjnym na podstawie odgrywanej roli politycznej, stanowiącej konsekwencję rezultatów wyborczych oraz aktywności politycznej oraz zdolności do kooperacji z innymi ugrupowaniami politycznymi. Działalność FDP była badana przez pryzmat teorii grup partyjnych, przy założeniu, że percepcja artykułowanych i realizowanych przez liberałów postulatów politycznych wynikała z ich tożsamości oraz odzwierciedlonej w wynikach wyborów oceny ich działania (Ahler, 2018, s. 3).

¹ Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – CC-BY-SA 4.0 – uznanie autorstwa, użycie niekomercyjne, na tych samych warunkach.

Tożsamość programowa Wolnej Partii Demokratycznej

Wolna Partia Demokratyczna po II wojnie światowej prezentowała się jako partia proeuropejska i liberalna w kwestiach gospodarczych oraz światopoglądowych. Ten sposób kreowania wizerunku stał się podstawą autoprezentacji partii, jej retoryki politycznej oraz budowanych programów i manifestów. Na tożsamość ugrupowania wpłynęło poczucie przynależności do nurtu popierającego poglądy Adama Smitha, Johna Stuarta Milla, Karla Poppera, czy Ralfa Dahrendorfa. W autoidentyfikacji partii miało znaczenie akcentowanie roli jednostki w społeczeństwie, jej sprawczości oraz aktywności. Cenili społeczeństwo obywatelskie, różnorodność, postęp i optymizm. Liberałowie podkreślali, że ich poglądy i cele wynikają z przekonania o możliwościach cywilizacyjnego postępu oraz dumy z osiągnięć kultury zachodnioeuropejskiej. Popierali budowę europejskiej sfery publicznej. Po II wojnie światowej za szczególną wartość uważali pokój i stabilność (Niebel, 2008, s. 231–238; Genscher, Lindner, 2013).

Sabine Leutheusser-Schnarrenberger, polityk FDP, która dwukrotnie pełniła funkcję ministra sprawiedliwości (w latach 1992–1996 i 2009–2013) wskazała, że pod koniec pierwszego ćwierćwiecza XXI wieku liberalizm mierzy się szczególnie z wyzwaniem prawicowego populizmu oraz paradoksem wyjaśniania potrzeby ograniczania wolności w sytuacjach wyjątkowych, np. ze względu na zagrożenia wynikające z pandemii. Jako zagrożenia dla wolności wymieniła również m.in. radykalizację sposobu komunikowania, szerzenie nienawiści w mediach społecznościowych, kulturę unieważniania (*cancel culture*) (Leutheusser-Schnarrenberger, 2022, s. 125–131). Obserwatorka społeczeństwa postuluje ochronę godności jednostki oraz odejście od wyłącznie ekonomicznej percepcji roli obywatela w społeczeństwie i ocenia: „Obraz człowieka w Ustawie Zasadniczej – charakteryzujący się godnością, rozumem, samostanowieniem we wszystkich sytuacjach życiowych – przestał odpowiadać rzeczywistości politycznej” (Leutheusser-Schnarrenberger, 2022, s. 128).

Mimo że nie uzyskiwali w niemieckim społeczeństwie poparcia takiego jak partie ogólnospołeczne, to obserwacja wyników FDP pokazuje, że dość długo liberałowie mogli odgrywać rolę „języczka u wagi” w polityce. Podobna funkcja przypadła liberałom w Parlamencie Europejskim, gdzie osiągnęli słabsze rezultaty niż chadecy i socjaliści. Ponadto obecność FDP w Parlamencie Europejskim była uzależniona do 2014 roku od przekroczenia 5% progu poparcia w wyborach. W ten sposób FDP z wynikiem 6% zdobyła w 1979 roku 4 mandaty, ale w roku 1984 nie miała reprezentantów. FDP powróciła do Parlamentu Europejskiego w 1989 roku, uzyskując 5,6% głosów i wprowadzając 4 przedstawicieli. Zarówno w 1994, jak i 1999 roku niemieccy liberałowie nie uzyskali reprezentacji w Parlamencie Europejskim. Sytuacja poprawiła się w roku 2004 dzięki 6,1% poparcia, w 2009 roku FDP uzyskała 11%. Po zniesieniu klauzuli zaporowej w 2014 roku FDP uzyskała 3,4% głosów (3 mandaty), w 2019 roku 5,4% i 5 mandatów (Kruk, 2015, s. 75; *Europawahl 2024. Ergebnisse*, 2024).

Tabela 1

Programy wyborcze i liczba mandatów FDP w wyborach do Parlamentu Europejskiego

Program wyborczy	Rok wyborów	Liczba mandatów
<i>Programm für Europa</i> (18 i 19.11.1977)	1979	4
<i>Zehn Thesen zur Europäischen Einigung</i> (3.06.1984)	1984	0
<i>Liberales Aktionsprogramm Europa der FDP</i> (24 i 25.10.1987)	1989	4
<i>Für ein europäisches Deutschland</i> (22.01.1994)	1994	0
<i>Leitsätze der F.D.P. zur Europawahl</i> (23.01.1999)	1999	0
<i>Wir können Europa besser! – Für ein freies und faires Europa</i> (17.01.2004)	2004	7
<i>Ein Europa der Freiheit für die Welt des 21. Jahrhunderts</i> (17.01.2009)	2009	12
<i>Das braucht unser Europa</i> (22.01.2014)	2014	3
<i>Europas Chancen nutzen. Das Programm der Freien Demokraten zur Europawahl</i> (27.01.2019)	2019	5
<i>Streitbar in Europa. Entfesseln wir Europas Energie für mehr Freiheit und mehr Wohlstand. Das Wahlprogramm der Freien Demokraten zur Europawahl</i> (28.01.2024)	2024	5

Źródło: A. Kruk (2015), *Wolna Partia Demokratyczna po zjednoczeniu Niemiec (1990–2013)*, Zielona Góra, s. 75; *Europas Chancen nutzen. Das Programm der Freien Demokraten zur Europawahl*, 27.01.2019, <https://www.fdp.de/sites/default/files/import/2019-04/7381-fdp-europa-wahlprogramm-a5.pdf>, 5.07.2024; *Streitbar in Europa. Entfesseln wir Europas Energie für mehr Freiheit und mehr Wohlstand. Das Wahlprogramm der Freien Demokraten zur Europawahl*, 28.01.2024, <https://www.fdp.de/das-wahlprogramm-der-freien-demokraten-zur-europawahl-2024>, 5.07.2024; *Europawahl 2024: Endgültiges Ergebnis*, 03.07.2024, https://bundeswahlleiterin.de/info/presse/mitteilungen/europawahl-2024/42_24_endgueltiges-ergebnis.html, 9.11.2024.

Kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku w Niemczech towarzyszyła dyskusja o zależnościach pomiędzy porażką liberalizmu a słabością liberalnych partii politycznych w Europie oraz w USA. Mark Lilla, profesor na Uniwersytecie Columbia, postawił diagnozę, że liberałowie, aby zyskać zaufanie społeczne i poparcie, powinni budować konsensus i wsłuchiwać się w nastroje społeczne. Tymczasem oddają oni władzę i zarazili się „oderwaniem od rzeczywistości społecznej” (Lilla, 2018, s. 51). Niemieccy przedstawiciele Wolnej Partii Demokratycznej stanęli przed krytyką społeczeństwa i w konsekwencji odnotowywali słabnące poparcie wyborcze nie tylko w wyborach europejskich, ale także federalnych i w krajach związkowych. Wolna Partia Demokratyczna, reprezentowana wcześniej w Parlamencie Europejskim, przez znanych i popularnych polityków, m.in. przez Aleksandra Grafa Lambsdorffa², Martina Bangemanna³, czy Nicolę Beer⁴ stała przed trudnym zadaniem walki o głosy, ponieważ niemiecka scena partyjna po 2015 roku, m.in. z powodu kryzysu migracyjnego, zaczęła ulegać przeobrażeniom.

² A. Graff Lambsdorff jest politykiem i dyplomata. Zasiadał w Parlamencie Europejskim od 2004 do 2017 roku. Ambasador RFN w Rosji. Autor opublikowanej w 2021 roku książki *Wenn Elefanten kämpfen. Deutschlands Rolle in den kalten Kriegen des 21. Jahrhunderts*.

³ M. Bangemann przewodniczył FDP w latach 1985–1988 i był ministrem gospodarki w latach 1984–1988.

⁴ N. Beer działała w FDP od 1991 roku. W 2017 roku uzyskała mandat do Bundestagu, a w 2019 roku do Parlamentu Europejskiego. W 2023 roku została wiceprezeską Europejskiego Banku Inwestycyjnego i zrezygnowała z mandatu w Parlamencie Europejskim.

FDP z perspektywy politolożki Sabine Kropp prezentowała się jako partia centrowa w kwestiach gospodarczych i liberalna w aspektach społecznych, badaczka nie klasyfikowała ugrupowania jako partii protestu. Podkreśliła, że liberałowie pozostają przy swoich tematach, dotyczących gospodarki rynkowej, roli jednostki w społeczeństwie oraz znaczenia wartości podstawowych. Także w agendzie FDP podtrzymuje zainteresowanie polityką edukacyjną, wykazuje zainteresowanie innowacjami tj. sztuczna inteligencja oraz polityką bezpieczeństwa (*Prof. Sabine Kropp...*, 2024). Emilie van Haute sytuowała FDP jako klasyczną partię liberalną wśród partii europejskich, obok liberalnych partii progresywnych (holenderska D66) i partii liberalno-konserwatywnych (Partia Centrum w Holandii) (van Haute, 2023). Chociaż wcześniej partie liberalne odgrywały rolę jako ugrupowania piwotalne, to wraz ze wzrostem nastrojów krytycznych wobec polityki Unii Europejskiej oraz dyskursu o opuszczeniu UE w niektórych państwach członkowskich ich znaczenie zaczęło słabnąć. Natomiast poparciem w Europie zaczęły dysponować ugrupowania niesprzyjające liberalizmowi, tj. Alternatywa dla Niemiec w Niemczech, czy Zgromadzenie Narodowe we Francji. Wielu zwolenników nowych ugrupowań, tj. Alternatywa dla Niemiec i Sojusz Sahry Wagenknecht widziało w FDP stare elity i stare ugrupowania („Alteliten und Altparteien”) i krytykowało FDP za nieskuteczne bronienie interesów Niemiec na arenie międzynarodowej.

Przebieg kampanii wyborczej FDP do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku

Liberałowie postanowili w kampanii wyborczej skupić się na uczestniczeniu w debatach i prowadzili kampanię tradycyjną oraz w dużym stopniu z wykorzystaniem internetu. W ramach walki wyborczej odbywały się na przełomie maja i czerwca spotkania w centrach niemieckich miast, m.in. na Gänsemarkt w Hamburgu, na Georgsplatz w Hannoverze, na Simsonplatz w Lipsku, na Jakobsplatz w Norymberdze, Karlsplatz w Monachium, Schlossplatz w Stuttgartarcie, na Römerberg we Frankfurcie nad Menem, na Marktplatz w Karlsruhe, czy na Schadowplatz w Düsseldorfie (*Wahlkampf tour...*, 2024).

Większość organizowanych wydarzeń była na bieżąco relacjonowana w mediach społecznościowych. Chociaż kampania wyborcza była uwarunkowana przynależnością partii do rządzącej koalicji SPD-Zielonych i FDP, to Marie-Agnes Strack-Zimmermann, liderka w kampanii wyborczej, nie zaprzestawała krytykować polityki kanclerza Olafa Scholza, zwłaszcza wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego.

28 stycznia podczas zjazdu FDP została przedstawiona 21-stronicowa uchwała w sprawie wyborów do Parlamentu Europejskiego. Dokument zakładał dążenie do zwiększenia wolności i dobrobytu w Europie. W programie został wymieniony szereg zagrożeń dla rozwoju Europy: islamizm, antysemityzm, prawicowy i lewicowy ekstremizm, brak wyspecjalizowanej siły roboczej, inflacja, wzrost cen surowców, nieregularne migracje, globalne ocieplenie, autokracje i dyktatury oraz ataki cybernetyczne. FDP wytyczyła kierunki przezwyciężania wskazanych problemów: 1. Dążenie do uproszczenia funkcjonowania Unii Europejskiej poprzez zwiększenie transparentności i ograniczenie biurokracji; 2. Wzmocnienie siły Unii Europejskiej poprzez

ochronę granic i kontrolowanie ruchu migracyjnego, a także ochronę interesów Unii Europejskiej; 3. Oparcie funkcjonowania Unii Europejskiej na gospodarce rynkowej (*Beschluss...*, 28.01.2024).

Tabela 2

Postanowienia Programu Europejskiego FDP z 28.01.2024 roku

Obszar	Postulowane działania
1	2
Edukacja Rozwój	Rozwój szkolnictwa wyższego i badań naukowych Proponowane praktyki międzynarodowe Swoboda przemieszczania się w celach naukowych jako nowa wartość podstawowa w Unii Europejskiej Cyfrowe unijne indeksy Poparcie programu Erasmus+ Wykorzystanie możliwości sztucznej inteligencji Uproszczenie mobilności siły roboczej Reforma systemu świadczeń dla dzieci Strategia pozyskiwania siły roboczej (promowanie talentów i wdrażanie systemu punktowego) Język angielski jako język administracyjny w UE
Wzrost Innowacje	Poparcie socjalnej gospodarki rynkowej i rozwoju technologicznego Wdrożenie „Bureaucracy Reduction Act” Odrzucenie „gold plating” rozumianego jako regulacje nadmiarowe w procesie transponowania prawa unijnego do prawa krajowego Przeprowadzanie testów oddziaływania regulacji unijnych na małe i średnie przedsiębiorstwa Wykorzystanie platform internetowych do przekazywania informacji Krytyka wzrostu regulacji dotyczących łańcuchów dostaw, zaleceń związanych z pakowaniem produktów Zawieranie partnerstw dotyczących polityki surowcowej i technologicznej Uniezależnienie infrastruktury krytycznej od wpływów państw autokratycznych Reforma Światowej Organizacji Handlu i handel międzynarodowy w oparciu o ratyfikowane umowy międzynarodowe Kontynuowanie programu badawczego Horyzont w Unii Europejskiej Wzmocnienie programu InvestEU i wdrażanie programów inwestycyjnych w UE
Wolność Różnorodność Samookreślenie	Ochrona granic zewnętrznych UE, rozbudowa agencji Frontex Reforma systemu azylowego; szybsze procedury azylowe Tworzenie centrów azylowych przy granicach zewnętrznych UE z zachowaniem humanitarnych i prawnych standardów Zapobieganie światowym przyczynom nielegalnych migracji Ochrona praworządności w UE i przestrzeganie unijnego mechanizmu praworządności Przekształcenie Europejskiego Urzędu ds. Kryminalnych Promowanie różnorodnej Europy poprzez ochronę mniejszości i przeciwdziałanie dyskryminacji Ochrona wolności mediów, w tym wolności wypowiedzi Sprawne funkcjonowanie ochrony danych osobowych w Unii Europejskiej Przestrzeganie Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej
Bezpieczeństwo Demokracja	Udzielenie wsparcia Ukrainie w walce przeciwko agresji Rosji Wsparcie dla odbudowy Ukrainy Poparcie perspektywy członkostwa Ukrainy w NATO Poparcie izolacji Rosji w międzynarodowych organizacjach

1	2
	<p>Przekształcenie funkcji wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa w funkcję ministra spraw zagranicznych UE</p> <p>Utworzenie Europejskiej Unii Obronnej i zmierzanie do stworzenia europejskiej armii</p> <p>Rozbudowa Europejskiego Funduszu Obronnego i zwiększenie działań w ramach PESCO</p> <p>Promowanie efektywnej współpracy pomiędzy NATO i UE</p> <p>Utworzenie Europejskiej Rady ds. Bezpieczeństwa</p> <p>Rozbudowa EU Intelligence Analysis Centre</p> <p>Umocnianie relacji z Japonią, Koreą Południową i Chinami</p> <p>Wypracowanie strategii działań wobec Chin</p> <p>Wykorzystanie inicjatywy Global Gateway jako przeciwwagi dla chińskiej inicjatywy pasa i drogi</p> <p>Dywersyfikacja zaopatrzenia UE w surowce krytyczne</p> <p>Poparcie prawa Izraela do obrony i przeciwdziałanie antysemityzmowi</p> <p>Poparcie perspektywy dwupaństwowej dla Izraela i Palestyny</p> <p>Poparcie Tajwanu, współpraca z państwami w innych regionach świata</p>
<p>Sprawczość</p> <p>Solidne finanse</p>	<p>Komisja Europejska złożona z 18 ministrów</p> <p>Siedziba Parlamentu Europejskiego wyłącznie w Brukseli</p> <p>Zwiększenie uprawnień przewodniczącego Komisji Europejskiej w obszarze tworzenia prawa</p> <p>Czynne prawo wyborcze do Parlamentu Europejskiego w wieku 16 lat</p> <p>Uwarunkowanie polityki rozszerzania UE wypełnianiem kryteriów członkostwa</p> <p>Poparcie dla korzystania z mechanizmów elastycznej integracji</p> <p>Walka z inflacją i wypracowanie nowych reguł finansowych, które w grudniu 2023 roku zaproponowali Christian Lindner i Bruno Le Maire</p> <p>Promowanie zakazu zadłużania w UE</p> <p>Pogłębianie wspólnego rynku, unii gospodarczej i walutowej</p> <p>Poparcie Listing Act (zachęty dla przedsiębiorstw do działalności na giełdach)</p> <p>Sprzeciw wobec zakazu „płatności za przepływ zleceń” (PFOF) w unijnych przepisach handlowych</p>
<p>Digitalizacja</p> <p>Neutralność klimatyczna</p> <p>Nowoczesność</p>	<p>Rozbudowa unijnego rynku cyfrowego</p> <p>Unijne regulacje dotyczące sztucznej inteligencji</p> <p>Międzynarodowe regulacje handlu emisjami jako instrument ochrony klimatu (według Porozumienia Paryskiego)</p> <p>Krytyka zbyt dużej liczby regulacji unijnych odnośnie do polityki klimatycznej, m.in. dotyczących charakterystyki energetycznej budynków (EPBD), śladu węglowego w transporcie</p> <p>Poparcie przerwy regulacyjnej we wdrażaniu Green Deal</p> <p>Tworzenie wspólnego unijnego rynku energii</p> <p>Wyważona i racjonalna polityka ochrony zwierząt</p> <p>Realizacja europejskiej strategii zdrowotnej</p> <p>Możliwość ubiegania się o prawo jazdy od 16 lat</p> <p>Konkurencyjny transport szynowy</p> <p>Neutralność klimatyczna transportu powietrznego</p> <p>Poparcie rynkowej i konkurencyjnej gospodarki rolnej</p> <p>Unijne regulacje dotyczące technologii genetycznych</p> <p>Zrównoważona gospodarka połowem ryb</p>

Źródło: *Beschluss des Europaparteitages der FDP*, Berlin 28.01.2024, https://www.fdp.de/sites/default/files/2024-03/2024-01-28_ept_das-programm-der-fdp-zur-europawahl-2024-1-_0.pdf, 5.07.2024.

W kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego ważną rolę odgrywają liderzy partii politycznych. W 2024 roku w szranki stanęli następujący politycy: Ursula von der Leyen (CDU), Manfred Weber (CSU), Katarina Barley (SPD), Marie-Agnes Strack-

-Zimmermann (FDP), Terry Reintke (Zieloni), Maximilian Krah (AfD), tandem Carola Rackete i Martin Schirdewan (z Partii Lewicy), tandem Fabio di Masi i Thomas Geisel (z Sojuszu Sahry Wagenknecht) oraz Christine Singer (Wolni Wyborcy) (Tei i inni, 2024). M.-A. Strack-Zimmermann była jedyną kandydatką FDP do roli liderki kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego. Podobną rolę odgrywała w 2019 roku Nicola Beer, prezentowana jako „twarz europejskiego programu FDP”. Pochodząca z Düsseldorfu 65-letnia M.-A. Strack-Zimmermann od 2017 roku zasiada w Bundestagu. W młodości interesowała się sprawami społecznymi i z czasem zaangażowała się w politykę lokalną. W 2024 roku jako najstarsza wśród pierwszej dziesiątki kandydatów FDP nawiązywała do znanego niemieckiego komentarza mówiącego o tym, że dawniej Parlament Europejski był symbolem „zsyłki politycznej” dla polityków, dla których zabrakło synekur w państwie, budowała swój wizerunek „babci wybierającej się do Europy”. Komentowano, czy decyzja o ubieganiu się o funkcję europosła jest słuszna i korzystna, skoro, po wyborach w 2021 roku została powierzona M.-A. Strack-Zimmermann funkcja przewodniczącej komisji ds. bezpieczeństwa w Bundestagu. W 2022 roku ukazała się jej książka pt. *Wojowniczo. Czego Niemcy muszą się teraz nauczyć*, w której przedstawiła główne cele FDP w obszarze polityki międzynarodowej. Uważała, że jej obecność w Parlamencie Europejskim jest potrzebna, ponieważ agresja Rosji i inne zagrożenia dla bezpieczeństwa stały się globalnymi. Wyjaśniała, że w Brukseli będzie miała więcej możliwości, aby walczyć o pokój i bezpieczeństwo, m.in. w obszarze europejskiego przemysłu zbrojeniowego. Wspólnie należy przeciwstawiać się autokracjom oraz dbać o bezpieczeństwo granic. Podkreślała, że imperialistyczna polityka Rosji wobec Ukrainy wpłynęła na wzrost wieloaspektowych zagrożeń dla bezpieczeństwa Niemiec. Wyrażała solidarność wobec Gruzji i państw bałtyckich. Wskazywała na zagrożenia ekstremistyczne i terrorystyczne dla niemieckiej państwowości i podkreślała znaczenie społeczeństwa obywatelskiego. M.-A. Strack-Zimmermann uważa, że agresywne działania Putina zostały spotęgowane przez politykę USA, które traktowały Rosję jako potęgę regionalną. Wysuwała także zarzuty wobec prezydenta Emmanuela Macrona i krytykowała go za lekceważenie NATO i wypowiedzi o „śmierci mózgowej” tego sojuszu. Popierała współpracę z USA oraz wywiązywanie się przez państwa członkowskie NATO w ramach „pooling & sharing”. M.-A. Strack-Zimmermann opowiadała się za przywróceniem znaczenia Bundeswehry poprzez jej modernizację i powiększenie składu osobowego (Strack-Zimmermann, 2023, s. 357–362; Strack-Zimmermann, *Streitbar...*, 2022; *Podcast...*, 2024).

Polityk uzyskała poparcie Christiana Lindnera oraz zdobyła 90% poparcia w głosowaniu członków partii. Hasło wyborcze „Streitbar in Europa” zostało zaczerpnięte z książki M.-A. Strack-Zimmermann. Wiodąca działaczka liberałów podkreśliła, że krytykuje kanclerza Olafa Scholza oraz domaga się bardziej zdecydowanego poparcia dla Ukrainy w walce z Rosją (*Parteitag...*, 2024). W kampanii wyborczej deklarowała, że popiera:

- głos dla dobrobytu;
- głos dla bezpieczeństwa (zbrojenia);
- głos dla edukacji i wzrostu;
- więcej innowacji;
- walkę z biurokracją.

Obok M.-A. Strack-Zimmermann wyłoniona dziesiątka głównych kandydatów do Parlamentu Europejskiego z Niemiec wywodziła się z różnych krajów związkowych (Svenja Hahn z Hamburga, Andreas Glück z Badenii-Wirtembergii, Moritz Körner z Nadrenii Północnej-Westfalii, Jan-Christoph Oetjen z Dolnej Saksonii, Isabel Schnitzel z Hesji, Phil Hackemann z Bawarii, Martin Hoeck z Brandenburgii, Helmer Krane ze Szlezwiку Holsztynu, Sarah Zickler z Badenii Wirtembergii). Kandydaci z ramienia FDP specjalizowali się w różnych obszarach polityki wewnętrznej i międzynarodowej, uwzględniając tendencje rozwojowe w Unii Europejskiej dotyczące wykorzystania nowych technologii oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Podczas gdy dawniej liberałowie uchodzili za partię lekarzy, adwokatów i architektów, to wśród kandydatów do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku dominowali prawnicy (*Unsere Top...*, 2024).

Aktualnie wzrósł prestiż funkcji europosła i coraz więcej młodych niemieckich polityków ubiega się o pracę w Parlamencie Europejskim. Część kandydatów starała się o reelekcję. Pochodząca z Hamburga S. Hahn zasiadała w Parlamencie Europejskim od 2019 roku, gdzie zajmowała się handlem i regulacjami dotyczącymi sztucznej inteligencji. Polityk aktywnie organizowała kongres Porozumienia Liberałów i Demokratów na rzecz Europy (Alliance of Liberals and Democrats for Europe, ALDE) w marcu 2024. Reprezentowała stanowisko FDP w sprawie ustawy o łańcuchu dostaw i jej wpływie na rynek. FDP wymogła na koalicjantach (SPD i Zielonych), aby Niemcy wstrzymały się podczas głosowania nad unijnym dokumentem. Liberałowie podkreślali, że w Niemczech obowiązuje krajowa ustawa dotycząca łańcuchów dostaw, która wymaga kontroli bezpośrednich dostawców, a tworzone prawo unijne w tym zakresie jest bardziej restrykcyjne i ograniczałoby działalność małych i średnich przedsiębiorstw. Stanowisko FDP było krytykowane za brak wrażliwości na sytuację pracowników w państwach pochodzenia produktów oraz brak gotowości respektowania międzynarodowych praw człowieka (Ulz i in., 2024).

Także A. Glück, zasiadał od 2019 r w Parlamencie Europejskim, gdzie zajmował się polityką energetyczną i klimatyczną oraz ochroną środowiska. M. Körner, 33-letni europoseł z Nadrenii Północnej Westfalii, wybrany w 2019 roku działał w komisji ds. gospodarczych, komisji ds. wolności, sprawiedliwości i polityki wewnętrznej. Polityk prezentował się jako obrońca demokracji i praw obywatelskich oraz przeciwnik polityki Viktora Orbana. J.-Ch. Oetjen z Sottrum w Dolnej Saksonii, zasiadający od 2019 roku w Parlamencie Europejskim i sprawujący od 2024 roku funkcję wiceszefa Parlamentu Europejskiego opowiadał się za otwartymi granicami i walutą euro.

Wśród kandydatów, którzy dotąd nie zasiadali w Parlamencie Europejskim znaleźli się I. Schnitzel, P. Hackemann, M. Hoeck, H. Krane i S. Zickler. 33-letnia prawniczka I. Schnitzel z Frankfurtu zajmowała się podczas pandemii polityką zdrowotną, interesuje się też polityką migracyjną. W FDP jest specjalistką ds. technologii cyfrowych. P. Hackemann, 29-letni dziennikarz z Monachium, reprezentował w kampanii wyborczej Młodych Liberałów. M. Hoeck z Eberswelde w kampanii wyborczej opowiedział się za współpracą z Polską i innymi partnerami na Wschodzie. Wyrażał zadowolenie ze zjednoczenia Niemiec oraz rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 roku. Optował za budowaniem dobrobytu „made in Europe”, uproszczeniem prawa w Parlamencie Europejskim, rozwijaniem edukacji. Jego cele wyborcze dotyczyły również zaprzesta-

nia nielegalnych migracji w Europie, troski o solidne finanse oraz działań w zakresie e-paliw, technologii, innowacji. H. Krane, 33-letni prawnik ze Szlezwik-Holsztynu, zajmował się polityką konkurencyjności i interesuje się klimatem. S. Zickler, 41-letnia z wykształcenia psycholożka i przedsiębiorczyni z Badenii-Wirtembergii, od 2019 roku sprawuje funkcję radnej w ratuszu w Reutlingen, działając w obszarze polityki kulturowej, mieszkaniowej oraz broni interesów przedsiębiorców.

11 marca 2024 roku odbyła się prasowa inauguracja kampanii FDP do Parlamentu Europejskiego, w której wzięli udział liderzy partii. Ch. Lindner i Bijan Djir-Sarai (sekretarz generalny FDP). Przedstawili oni mediom główną kandydatkę i wskazali na główne wyzwania w kampanii, tj. 1) ochrona środowiska i klimatu; 2) walka o pokój i wolność; 3) polityka migracyjna i walka z populizmem. M.-A. Strack-Zimmermann zadeklarowała walkę o pozostanie Niemiec w Unii Europejskiej. Wśród najważniejszych kwestii wymieniła gospodarkę, obronę demokracji, działania w zakresie polityki migracyjnej i oświatowej. Kandydatka postulowała umacnianie polityki obronnej Unii Europejskiej i zarzuciła Ursuli von der Leyen, że przez 6 lat pełnienia funkcji ministra obrony w RFN zmarginalizowała ten temat. M.-A. Strack Zimmermann zwróciła też uwagę, że Niemcy potrzebują zmiany gospodarczej (niem. Wirtschaftswende). Popierała członkostwo Ukrainy w Unii Europejskiej pod warunkiem, że państwo to powinno wypełnić kryteria członkostwa i być wolne od korupcji. Zapytana, jak będzie bronić Europę przed radykalizmem zdystansowała się od poglądów Sojuszu Sahry Wagenknecht i Alternatywy dla Niemiec oraz odrzuciła współpracę z tym ugrupowaniami (*FDP zur Europawahl...*, 2024).

18 marca 2024 roku w Berlinie rząd FDP przedstawił rozszerzony program wyborczy, w którym wyodrębniono sześć głównych tematów: 1) wzrost szans awansu poprzez dostęp do edukacji w Europie; 2) zwiększanie innowacyjności i wzrostu gospodarczego w Europie; 3) ochrona wolności, różnorodności i prawa do samostanowienia; 4) wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i demokracji w Europie; 5) zdolność do działania (sprawczość) i solidne finanse; 6) Europa cyfrowa, neutralna klimatycznie i nowoczesna.

20 marca 2024 roku podczas zjazdu ALDE w Brukseli został zaprezentowany „Manifest Wyborczy Porozumienia Liberałów i Demokratów w Europie” (ALDE). Europejscy liberałowie zadeklarowali, że będą działać na rzecz stabilności i bezpieczeństwa Unii Europejskiej oraz będą wspierali Ukrainę w wojnie z Rosją. Wyrazili potrzebę zademonstrowania optymizmu i stwierdzili, że Unia Europejska odniosła sukces, wykazując się solidarnością w walce z pandemią i innymi wcześniejszymi kryzysami. Liberałowie jako zagrożenia wskazali nacjonalizm, autorytaryzm, populizm i identytaryzm. Na pierwszych stronach dokumentu zapowiedzieli ochronę bezpieczeństwa poprzez wzrost inwestycji, powołanie funkcji komisarza ds. obrony i za-inaugurowanie funkcjonowania unii obronnej. Ich celem jest autonomia strategiczna Unii Europejskiej. Zapowiedzieli również powołanie pełnomocnika Unii Europejskiej ds. wsparcia militarnego i odbudowy Ukrainy. W relacjach z autokracjami, tj. Chinami domagali się polityki opartej na sankcjach. Jednym z działań na rzecz bezpieczeństwa, które wskazali, stała się walka z uzależnieniami poprzez wykorzystanie aktywności instytucji tj. Europolu i Interpolu. ALDE opowiedziała się za rozszerzeniem UE o zachodnie Bałkany, Mołdawię, Gruzję i Ukrainę oraz korzystnymi warunkami

współpracy z Wielką Brytanią. Deklarowała kontynuowanie programów umożliwiających państwom partnerskim uzyskanie członkostwa, np. Erasmus+. W polityce gospodarczej politycy proponowali oparcie na zasadzie minimalizowania ryzyka oraz dywersyfikacji oraz prowadzenie polityki handlowej na podstawie reguł Światowej Organizacji Handlu. Domagali się konkurencyjnej, zrównoważonej i cyfrowej gospodarki i promowania inwestycji oraz innowacji. Dostrzegali potrzebę funkcjonowania kompasu finansowego, koordynującego unijne wydatki. Prezentowali się jako zwolennicy modernizacji, walki z biurokracją, uwzględnienia w reformie systemu administracyjnego metody „jeden rynek, jedna reguła”. W Manifeście zwracali też uwagę, że mają na celu urzeczywistnienie oszczędnej polityki energetycznej oraz wykorzystania odnawialnej energii. Popierając transformację cyfrową zamierzali kreować przyjazną przestrzeń publiczną. Widzieli potrzebę wdrożenia unijnego kodeksu walki z dezinformacją. W dokumencie jest też mowa o zadaniu zwiększenia obecności kobiet w sektorach MINT (matematyka, inżynieria, nauki przyrodnicze i technologie). Chcieli kontynuować reformę polityki rolnej i zapewnić różnorodność biologiczną. Wśród wyzwań polityki społecznej wymienili m.in. walkę z korupcją, obronę praw kobiet, budowanie tolerancyjnego społeczeństwa (np. poprzez poparcie małżeństw osób tej samej płci) (ALDE..., 2024). Przedstawiciele europejskich partii liberalnych udzielili poparcia M.-A. Strack-Zimmermann jako wiodącej kandydatce w wyborach do Parlamentu Europejskiego (*Europäische Liberale...*, 2024).

Poparcie dla M.-A. Strack-Zimmermann zostało potwierdzone podczas berlińskiego kongresu FDP 27 i 28 kwietnia 2024 roku, podczas którego kandydatka zarzuciła U. von der Leyen błędy w polityce gospodarczej i w polityce bezpieczeństwa. Polityk zadeklarowała, że liberałowie będą umacniać aktywność w obszarze polityki bezpieczeństwa i wspierać Ukrainę. Oświadczyła również, że wspólnota gospodarcza powinna być budowana na solidnych podstawach polityki klimatycznej i cyfrowej. Tym samym działaczka FDP dała do zrozumienia, że zarówno socjaldemokraci, jak i chadecy psuli dotychczas politykę europejską, a O. Scholz i U. von der Leyen nie sprawdzili się, jako przywódcy (Kubiak, 2024; *FDP...*, 2024).

29 kwietnia 2024 roku M.-A. Strack-Zimmermann wzięła udział w debacie Maastricht wraz z innymi europejskimi liderami kampanii wyborczej: Niemką Ursulą von der Leyen (Europejska Partia Ludowa), Luksemburczykiem Nicolasem Schmittem (Partia Europejskich Socjalistów), Niemką Maylis Roßberg (SSW), Holendrem Basem Eickhout (Europejska Partia Zielonych), Duńczykiem Andersem Vistisenem (Tożsamość i Demokracja), Austriakiem Walterem Baierem (Partia Europejskiej Lewicy), Mołdawianinem Valeriu Ghilechi (Europejski Chrześcijański Ruch Polityczny). W debacie wyłoniono 3 bloki tematyczne: polityka klimatyczna, polityka zagraniczna i bezpieczeństwa oraz demokracja w Unii Europejskiej. Podczas debaty liderka Renev Europe zaznaczyła, że trzeba bronić wartości, które atakuje Rosja i apelowała o pomoc dla Ukrainy, rozbudowę wspólnej obrony; UE ma być silnym kontynentem. Zarzuciła, że w PE za mało dyskutowano o sytuacji Ukrainy; ale Anders Visiten z Identity and Democracy Party wytknął jej, że jest nieskuteczna, bo mówi o wysyłaniu broni, natomiast jej Ukrainie „nie dostarcza”. M.-A. Strack-Zimmermann w sprawie Zielonego Ładu zalecała uwzględnienie głosu rolników, ponieważ nie są wrogami zmiany klimatycznej (*Maastricht Debate*, 2024).

Pomimo intensywnej kampanii wyborczej liberałowie w wyborach w czerwcu 2024 roku uzyskali 5,2%, czyli mniej niż CDU (23,7%), AfD (15,9%), SPD (13,9%), Zieloni (11,9%), CSU (6,3%), Sojusz Sahry Wagenknecht (6,2%). Mimo że FDP pozornie była w lepszej sytuacji niż w 2019 roku, ponieważ współtworzyła wraz z SPD i Zielonymi koalicję, to nieznacznie jej wynik uległ pogorszeniu. Wyborcy wyrażali jednak brak poparcia dla pracy koalicji rządzącej w Niemczech. Wzrosło poparcie opozycyjnej Alternatywy dla Niemiec, która w 2019 roku uzyskiwała 11% oraz znaczny sukces odniósł Sojusz Sahry Wagenknecht, który swoją kampanię wyborczą zbudował na fali krytyki rządu Olafa Scholza. W maju 2024 roku 1% respondentów był bardzo zadowolony z pracy rządu, 22% respondentów było zadowolonych, ale 37% wskazało, że są mało zadowoleni, a 37%, że nie są wcale zadowoleni z pracy rządu (Heinrich, 2024).

Analiza fluktuacji poparcia wykazała, że w wyborach do Parlamentu Europejskiego FDP przejęła 30 000 głosów od Zielonych i 120 000 głosów od SPD. Liberałowie stracili natomiast głosy na rzecz CDU/CSU (1 090 000), rezygnujących z uczestniczenia w wyborach (1 070 000), AfD (430 000), Sojuszu Sahry Wagenknecht (230 000) (*Grafiken...*, 2024).

Zróżnicowany był wynik FDP we wschodnich i zachodnich Niemczech. Partia zdobyła 7% poparcia w Hamburgu, ale tylko 2% w Turyngii. Biorąc pod uwagę wyniki głosowań w miastach i powiatach ziemskich można zauważyć, że FDP uzyskała w Kyffhäuserkreis 1,3%, Zgorzelcu 1,6%, w Konstancji 7,7%, w Bonn 7,8%, w Berlinie 4,3% głosów, w Düsseldorfie 11,2%. Ugrupowanie zdobyło, podobnie jak w 2019 roku, 5 mandatów. Europosłami kadencji rozpoczętej w 2024 roku zostali A. Glück, S. Hahn, M. Körner, J. Ch. Oetjen i M.-A. Strack-Zimmermann, którzy zadeklarowali prace we frakcji Renew Europe (*Europawahl 2024...*, 2024; Tillmann i in., 2024; Bauer i in., 2024).

Tabela 3

**Wyniki FDP w wyborach do Parlamentu Europejskiego
w 2019 i w 2024 roku w %**

Terytorium	2024	2019
Niemcy	5,2	5,4
Badenia-Wirtembergia	6,8	6,8
Bawaria	3,9	3,4
Berlin	4,3	4,7
Brandenburgia	3,2	4,4
Hamburg	7,0	5,6
Hesja	6,3	6,4
Meklemburgia-Pomorze Przednie	2,6	3,9
Dolna Saksonia	5,3	5,0
Nadrenia Północna-Westfalia	6,3	6,7
Nadrenia-Palatynat	5,9	5,8
Kraj Saary	4,7	3,7
Saksonia	2,4	4,7
Saksonia Anhalt	2,5	4,9
Szlezwik Holsztyn	6,3	5,9
Turyngia	2,0	4,4

Źródło: *Europawahl 2024. Ergebnisse*, 2024, <https://bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse.html>, 5.07.2024.

Komentując wynik wyborczy należy dodać, że aktywność oraz postulaty programowe utworzonej w 2019 roku na bazie ALDE frakcji Renew Europe, z którą FDP była związana w latach 2019–2024 nie spotkały się z przychylnością wyborców, ponieważ nie wpisywały się dostatecznie w ważne dla wyborców aspekty kampanii wyborczej w 2024 roku w Europie Zachodniej – związane z siłą nabywczą, wyzwaniem migracyjnym, polityką energetyczną i rolą (Cantone, 2024). Paradoksalnie rezultat wyborczy doprowadził do zaostrzenia profilu politycznego FDP, podkreślenia tożsamości programowej oraz mniejszej gotowości do zawierania kompromisów.

Podsumowanie

Konsekwencje niskich notowań liberałów w wyborach do Parlamentu Europejskiego oraz wzrost poparcia dla partii protestu i antyestablishmentowych dowodzą kryzysu liberalizmu w świecie transatlantyckim oraz prowokują pytania o przyszłość demokracji i jakość życia społecznego. Liberałowie w kampanii wyborczej pozostali wierni założeniom programowym i wyrażali sprzeciw wobec wzrostu nacjonalizmu oraz tendencji partykularnych w Europie. Na spadek poparcia FDP wpłynął stosunek Niemców do polityki koalicji rządzącej i krytyka liderów partii. FDP jest krytykowana za nieskuteczność obrony niemieckiego dobrobytu i interesów państwa na arenie międzynarodowej. Ponadto M.-A. Strack-Zimmermann, liderka FDP w kampanii wyborczej, nie okazała się na tyle charyzmatycznym politykiem, aby wywalczyć większe poparcie dla swojego zespołu wyborczego. Pochodząca z Niemiec Zachodnich polityk nie przekonała wyborców ze wschodnich krajów związkowych, co spowodowało, że pogłębia się polaryzacja polityczna pomiędzy wschodnimi i zachodnimi Niemcami oraz do drzwi władzy intensywniej pukają nowe ugrupowania w niemieckiej przestrzeni publicznej. Demonstrowany i oczekiwany ze strony Wolnej Partii Demokratycznej optymizm polityczny nie cieszy się takim poparciem, jak poglądy odzwierciedlające obawy przed przyszłością i poczuciem braku stabilności.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Aleksandra Kruk

Data curation (Zestawienie danych): Aleksandra Kruk

Formal analysis (Analiza formalna): Aleksandra Kruk

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Aleksandra Kruk

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Aleksandra Kruk

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist (Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

Ahler D. J. (2018), *The Group Theory of Parties: Identity Politics, Party Stereotypes, and Polarization in the 21st Century*, „The Forum”, nr 1.

- ALDE Party Manifesto 2024: Ihr Europa, Ihre Freiheit: Den Wandel gestalten*, https://assets.nation-builder.com/aldeparty/pages/6401/attachments/original/1715766266/DE_-_ALDEManifestoEP2024_for_member_parties.pdf?1715766266, 5.07.2024.
- Ash T. G. (2022), *Obrona liberalizmu. Eseje o wolności, wojnie i Europie*, Warszawa.
- Bauer J., Endt Ch., Schach D., Tröger J., Zehr B. (2024), *Wahl zum Europäischen Parlament: Alle Ergebnisse der Europawahl 2024 in Deutschland*, „Zeit Online”, 10.06.2024, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2024-06/wahlergebnisse-europawahl-deutschland-landkreislive>, 5.07.2024.
- Beschluss des Europaparteitages der FDP*, 28.01.2024, https://www.fdp.de/sites/default/files/2024-03/2024-01-28_ept_das-programm-der-fdp-zur-europawahl-2024-1-0.pdf, 5.07.2024.
- Cantone S. (2024), *La chute des libéraux: pourquoi le Renew Europe pourrait subir une défaite cuisante aux européennes*, 4.06.2024, <https://fr.euronews.com/2024/06/04/la-chute-des-liberaux-pourquoi-le-renew-europe-pourrait-subir-une-defaite-cuisante-aux-eur>, 5.07.2024.
- Europawahl 2024 Ergebnisse* (2024), <https://bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse.html>, 5.07.2024.
- FDP, *Europa ist unsere Zukunft*, 27.04.2024, <https://www.fdp.de/europa-ist-unsere-zukunft>, 5.07.2024.
- Europawahl 2024: Endgültiges Ergebnis*, 3.07.2024, https://bundeswahlleiterin.de/info/presse/mitteilungen/europawahl-2024/42_24_endgueltiges-ergebnis.html, 9.11.2024.
- Europas Chancen nutzen. Das Programm der Freien Demokraten zur Europawahl*, 27.01.2019, <https://www.fdp.de/sites/default/files/import/2019-04/7381-fdp-europa-wahlprogramm-a5.pdf>, 5.07.2024.
- Europäische Liberale wählen Strack-Zimmermann*, 20.03.2024, <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/strack-zimmermann-spitzenkandidatin-liberale-europa-100.html>, 5.07.2024.
- FDP zur Europawahl*, 11.03.2024, <https://www.ardmediathek.de/video/phoenix-vor-ort/fdp-zur-europawahl/phoenix/Y3JpZDovL3Bob2VuaXguZGUvNDM2ODgzNw>, 5.07.2024.
- Genscher H.-D., Lindner Ch. (2013), *Brückenschläge. Zwei Generationen, eine Leidenschaft*, Hamburg.
- Grafiken. Europawahl 2024. Wie die Wähler wanderten*, 10.06.2024, <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2024-06-09-EP-DE/analyse-wanderung.shtml>, 5.07.2024.
- van Haute E. (2023), *Liberal Parties in Europe ahead of the 2024 European Elections*, „European Liberal Forum Papers. Policy Brief”, nr 6, https://liberalforum.eu/wp-content/uploads/2023/08/2023-07-11_Policy-Brief_N6.pdf, 5.07.2024.
- Heinrich P. (2024), *Zufriedenheit mit der Arbeit der Bundesregierung im Mai 2024*, 28.06.2024, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/2953/umfrage/zufriedenheit-mit-der-arbeit-der-bundesregierung/>, 5.07.2024.
- Kruk A. (2009), *Wolna Partia Demokratyczna (FDP) w Parlamencie Europejskim*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 3.
- Kruk A. (2015), *Wolna Partia Demokratyczna po zjednoczeniu Niemiec (1990–2013)*, Zielona Góra.
- Kubiak P. (2024), *Kongres FDP w Berlinie: liberalowie chcą pozostać w koalicji, ale domagają się zmiany polityki gospodarczej*, <https://www.iz.poznan.pl/publikacje/serwis/kongres-fdp-w-berlinie-liberalowie-chca-pozostac-w-koalicji-ale-domagaja-sie-zmiany-polityki-gospodarczej>, 5.07.2024.
- Leutheusser-Schnarrenberger S. (2022), *Liberalismus gegen Rechtspopulismus*, w: *Liberalismus neudenken. Freiheitliche Antworten auf die Herausforderungen unserer Zeit*, red. R. Fücks, R. Manthe, Bielefeld.

- Lilla M. (2018), *Koniec liberalizmu, jaki znamy. Requiem dla polityki tożsamości*, Warszawa.
- Maastricht Debate (2024), <https://maastrichtdebate.eu/>, 5.07.2024.
- Niebel D. (2008), *Chancen der Freiheit, Chancen der Vielfalt*, w: W. Gerhardt, *Die Kraft der Freiheit. Geschichte, Gegenwart und Zukunft des Liberalismus*, Stuttgart–Leipzig.
- Parteitag kürt Spitzenkandidatin: Strack-Zimmermann führt FDP in die Europawahl, 28.01.2024, <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/strack-zimmermann-fdp-spitzenkandidatin-europawahl-100.html>, 5.07.2024.
- Podcast: *Standing on our own feet – European defence with Marie-Agnes Strack-Zimmermann “European Liberal Forum“*, <https://soundcloud.com/europeanliberalforum/european-defence-with-marie-agnes-strack-zimmermann>, 5.07.2024.
- Prof. Sabine Kropp (Politikwissenschaftlerin) zum Abschluss des Europa-Parteitags der FDP, 28.01.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=S7ieNJZ4-Ks>, 5.07.2024.
- Strack-Zimmermann M.-A. (2023), *Neuaufstellung der deutschen Sicherheitsarchitektur nach 2022*, w: *Russlands Angriffskrieg gegen die Ukraine. Zeitenwende für die deutsche Sicherheitspolitik*, red. S. Hansen, O. Husieva, K. Frankenthal, Baden-Baden.
- Strack-Zimmermann M.-A. (2022), *Streitbar. Was Deutschland jetzt lernen muss*, München.
- tei, jk, dh, mkn, tha, Peter Kapern, rzz (2024), *Europawahl 2024. Das sind die deutschen Spitzenkandidaten*, 15.05.2024, <https://www.deutschlandfunk.de/europawahl-2024-kandidaten-deutschland-100.html>, 5.07.2024.
- Tillmann N., Eng Lim S., Ries M., Pries P. D. (2024), *Europawahl 2024: Interaktive Wahlkarte zeigt Ergebnisse aller Städte und Landkreise*, 13.06.2024, <https://www.fr.de/politik/europawahl-2024-interaktive-wahlkarte-zeigt-ergebnisse-aller-staedte-und-landkreise-93118730.html>, 5.07.2024.
- ulz/til/sev/dpa (2024), *Abstimmung in Brüssel. EU-Staaten einigen sich auf Lieferkettengesetz – Deutschland enthält sich*, „Spiegel online“, 15.03.2024, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/lieferkettengesetz-eu-staaten-einigen-sich-deutschland-enthaelt-sich-a-4e8c9dc8-006d-4bf3-a1d7-8e472c1e2d99>, 5.07.2024.
- Unsere Top 10 zur Europawahl 2024*, <https://www.fdp.de/seite/unsere-top-10-zur-europawahl-2024>, 5.07.2024.
- Wahlkampfour: CL und MASZ erleben!*, <https://www.fdp.de/ontour>, 5.07.2024.

Streszczenie

W wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku Wolna Partia Demokratyczna poparła liberalizm gospodarczy i społeczny. Program wyborczy FDP stanowił kontynuację wcześniejszych celów politycznych i reakcję na potrzeby modernizacji polityki europejskiej. Wolna Partia Demokratyczna broniła w kampanii wyborczej tożsamości programowej pomimo wzrostu społecznego poparcia dla ugrupowań protestu. Kampania wyborcza Wolnej Partii Demokratycznej odbywała się w sposób tradycyjny oraz z wykorzystaniem internetu, poprzez prezentowanie w mediach wydarzeń wyborczych oraz aktywność w mediach społecznościowych. Liberaliści osiągnęli zróżnicowane wyniki na terytorium Niemiec, ostatecznie zdobywając 5 mandatów w Parlamencie Europejskim i przystępując do frakcji Renew Europe.

Słowa kluczowe: eurowybory, Wolna Partia Demokratyczna, Niemcy

Free Democratic Party in the election to European Parliament in 2024

Summary

In the 2024 European Parliament elections, the Free Democratic Party supported economic and social liberalism. The FDP's electoral program was a continuation of previous political goals and a response to the needs of modernizing European politics. The Free Democratic Party defended its programmatic identity in the election campaign, despite the increase in public support for the protest groups. The election campaign of the Free Democratic Party took place in a traditional way and with the use of the Internet, through the presentation of election events in the media and activity in social media. The Liberals achieved mixed results on German territory, ultimately winning 5 seats in the European Parliament and joining the Renew Europe.

Key words: European election, Free Democratic Party, Germany

